

Nihad Anılmış (1878 – 1954)

Asker, Askerî Temyiz Mahkemesi kurucusu ve Başkanı, milletvekili

1878 Filibe doğumlu olan Nihad Paşa 1900'de Erkân-ı Harbiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra, 4. Ordu'nun merkezi olan Erzincan'da bulunmuş, komutası altındaki taburu ile Dersim ve Muş'ta eşkıyalık hareketlerini takip etmekle görevlendirilmiştir. Sason'daki isyanı tenkile memur edilen 15. Nişancı Fırkası'nın Erkân-ı Harbiye Reisi olarak Bitlis'te harekâta katılmış, 1903'te Bulgar eşkıyasının takip müfrezeleri müfettişi olarak Makedonya'ya gönderildi.

1907'de Manastır'da Harbiye Mektebinde Tâbiye Öğretmeni ve sonra Okul Komutanı olarak görev yapan Nihad Paşa, bu sıralarda Rumeli'de cereyan eden ve Meşrutiyet'in ilanı ile sonuçlanacak hareketlere iştirak etti.

1909'da Harekât Ordusu'nun İstanbul'u kontrol altına almasından sonra, Topçu Okulu Komutanlığına getirilmiş, Selanik ve İzmir'de tahkimat ve keşif memuriyetinde bulunmuş ve sahillerinin muhafazası, kaçakçılığı önlemek ve men etmek için kurulan komisyonun başkanlığını yürütmüştür.

1911 İtalyan Harbi seferberliğinde, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'ye bağlı Sevkiyat Şubesini idare etmiş, 1912 Balkan Harbi'nde Kırkkilise'de (Kırklareli) 3. Kolordu'nun Harekât Şube Müdürü olarak harbe katılmış ve Pınarhisar Muharebeleri'nde yaralanarak esir düşmüştür. Sofya'da tedavi altına alındıktan sonra, mütarekeden önce ağırlaşan yaralarının tedavisi için, Bulgar hükümetinin izniyle İngiliz Kızılhaç'ı tarafından 7 Ocak 1914'te İstanbul'a gönderilmiştir.

1914'te **Enver Paşa**'nın Harbiye Nezareti zamanında, bu bakanlığın Personel Şube Müdürü, Birinci Dünya Savaşı başlarında Başkomutanlık Karargâhı Menzil Müfettiş-i Umumisi olarak göreve başlayan Albay Nihad 21 Mart 1915 günü 2. Ordu Kurmay Başkanlığına tayin edilmiş olup 1 Temmuz 1915 günü Kuzey Grubu karargâhına gelen ve cepheyi gezen 2. Ordu Komutanı Vehip Paşa ve heyetiyle birlikte görev yapmıştır. 9 Ekim 1915'te Cevat Paşa Seddülbahir Grubu 14. Kolordu Komutanlığı'na atanınca, Kolordu Kumandanlığı ile Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı olarak Boğazın düşman tarafından tahliyesine kadar İngiliz ve Fransızlarla cereyan eden muharebeyi icra etmiştir.

1917'de Gelibolu'da Güney Grubu Komutanı olarak vazife gören Nihad Paşa, bu yılın sonlarında 2. Ordu Kumandanlığı'na atanarak Diyarbakır'a gelmiş ve Rusya'ya karşı teşekkül eden Şark Cephesi Ordular Grubu irtibatında görev almıştır. Bolşevik İhtilali ile Rusya'nın savaştan çekilmesi ve Ermenilerin Şark Cephesi karşısında tardından sonra, 2. Ordu ile Halep'e gelerek Antalya'dan Filistin'e kadar olan sahillerinin muhafazası vazifesini deruhte etmiştir.

1918 senesinde Filistin Cephesi'ndeki 7. Kolordu Kumandanlığı vekâletini yapmak üzere Nablus'ta bulunmuş, İstanbul'dan gelen **Mustafa Kemal** Paşa'ya kumandayı teslim ederek Halep'e dönmüştür. Adana'da bulunan Yıldırım Orduları Grubu karargâhı ile 7. Ordu, 7 Kasım 1918'de lağvedilip Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti emrine alınmasından sonra Yıldırım Grubu bünyesinde bulunan bütün birlikler Nihad Paşa'nın emri altına alınarak Ordular Grubu ve bölge 2. Ordu Komutanı Nihad Paşa'ya bırakılmıştır. Bir ay sonra 2. Ordu Karargâhı da lağvedilmiş, birlikler "Yıldırım Kıtaatı Müfettişliği" adı altında ve Nihad Paşa komutası altında birleştirilmiştir.

Fransızların baskısıyla Adana Valisi Nazım Bey'in istifa etmesi üzerine Vali vekâletine Ordu Kumandanı Nihad Paşa tayin edilmiştir. Fransızlar ve İngilizler bu atamaya karşı çıkmışlarsa da Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanı ile İngiliz İrtibat Subay'ına hükümet tarafından gerekli açıklamaların yapılmasının ardından görevi devralabilmiştir. Pozantı'ya

gelen Nihad Paşa İşgal Kuvvetleri Kumandanlığını, Mütareke şartlarına uymamakla suçlayıp protesto etmiştir.

19 Ocak 1919'da Adana ve havalisinde tahliye müddetinin yenilenmesi ve sair konularda ortaya koyduğu öneriler ve teklifler, itilaf kuvvetleri kumandanınca kabul edilmemiş ve Paşa, "Müslümanları silahlandırmak ve aralarında İslami bir cemiyet kurmalarını teşvik etmeye çalışmakla" suçlanarak İstanbul'a çağırılması istenmiştir.

Harbiye Nazırı Cevat Paşa suçlamayı kabul etmeyerek, Nihad Paşa'yı görevden tutmak istese de verilen ikinci nota karşısında Hükümet Paşa'yı vazifeden almak zorunda kalmıştır. 22 Ocak 1919'da Nihad Paşa İstanbul'a çağırılarak yerine Mersinli Cemal Paşa atandı.

Nihad Paşa, Adana'nın tahliyesinde bütün silah ve mühimmatın İngilizlere tesliminin ısrarla emredilmesine rağmen, bölgedeki 12. ve 20. Kolorduların ve 2. Ordu Menzil Müfettişliği'nin, komutası altındaki Yıldırım Kıtaatı Müfettişliğine bağlanmasından faydalanarak harekât bölgesinde bulunan silah ve harp malzemelerini Eskişehir'e kadar olan istasyonlara ve oralardan da ahali yardımıyla dâhile sevk ederek İngilizlere, sahil tarassudunda kullanılan adi grup toplarından başka bir şey vermemiştir. Bu faaliyetlerinden dolayı ve Çanakkale Muharebelerini icra eylediği için İngilizlerin zoru ile Konya'dan İstanbul'a çağırılmıştır. İstanbul'da dönmesinin ardından gizlenerek, İngilizlerin ve **Ferit Paşa** hükümetinin takibinden ve Malta'ya gönderilmekten kendini kurtarmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılıp Meclis hükümetin tesis edilmesinden sonra Mayıs 1920'de Ankara'ya gelmiş ve Milli Mücadele hareketine katılmış ve Nihad Paşa 26 Haziran 1920'de Elcezire Cephesi Kumandanlığına atanmıştır. 29 Haziran 1920'de Ankara'dan ayrılarak Ulukışla üzerinden Kayseri'ye ve oradan da Sivas'a hareket eden Paşa, Sivas Malatya arasında eşkıyanın saldırısına uğramış ve Alacahan'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Nihad Paşa ancak 24 Temmuzda Malatya'ya ulaşabilmiş ve bölgedeki kıtaları ve depoları teftiş etmiş, müdafaa-i milliye teşkilatının canlandırılması için burada birkaç gün kaldıktan sonra 4 Ağustos'ta Diyarbakır'a gelerek kumandayı devralabilmiştir.

Nihad Paşa cepheye gelmesinden itibaren devraldığı çıplak ve perişan orduyu tesis edilen imalathaneler sayesinde, muntazam ordular derecesinde giydirerek asker ve subayların ruhî ve manevî koşullarını düzelttiği gibi Batı Cephesine de yüklü miktarda silah ve cephaneye yardımında bulunmuştur. Bölgeden gönderilen cephanenin **İnönü Savaşları**'nın kazanılmasında etkili olduğu Genelkurmay tarafından da takdir edilmiştir.

Nihad Paşa aldığı tedbirlerle, nüfuz ettikleri Musul vilâyetinde birkaç mevki haricinde İngilizleri ve İngiliz mensubu yerli memurları imha veya firara mecbur ettirerek oralarda idare meclislerin açılmasını sağlamış, bu çerçevede Süleymaniye'de TBMM Hükümetine bağlı bir mahalli idare kurarak Binbaşı Şevki Bey'i Süleymaniye ve Dolayları Komutanlığı'na atamıştır.

Nihad Paşa'nın komutanlığı döneminde bölgedeki en önemli sorun aşiret ayaklanmaları idi. Bu ayaklanmalar aşiretler arası çatışmayı beraberinde getirdiği gibi, ayaklanmaların engellenememesi devlet otoritesini daha da zayıflatıyordu. Nihad Paşa Arap ve Kürt aşiretleri arasına memurlar göndermiş, Diyarbakır'da cuma camiinde törenler düzenlemiştir.

Kendisine verilen görevle bölge siyasetini oluşturma konusunda yetkilendirilen Nihad Paşa'nın gayret ve çabaları sonucu birçok Kürt aşiret lideri, eşraf ve ümerası TBMM Başkanlığına telgraflar çekerek bağlılıklarını dile getirmişlerdir.

Nihad Paşa'nın Elcezire Cephesi Komutanlığı sırasında yapmış olduğu bazı tasarruf ve uygulamaları Meclis'e kadar sirayet eden ve bölge milletvekillerinden gelen itiraz ve şikâyetlere konu olmuştur. Bu şikâyetlerin yoğunlaştığı bir sırada Meclis ve hükümet, bölge milletvekillerinin hassasiyetlerini dikkate alıp önemli bir adım atarak 3.11.1921 tarih

ve 2/649 numaralı Başkomutanlık emri ile görevden alınmıştır.

6 Kasım 1921'de Diyarbakır'dan ayrılan Nihad Paşa Sivas'a gelerek uzun süre burada beklemiş ve savunmasında kullanacağı bazı evrakları toplamaya başlamıştır. Nihad Paşa hakkında soruşturma evrakı, Muhakemat Dairesi'nde incelenmesi yapılmak üzere Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne havale edilmiş, Kazım Paşa'nın bakanlığı döneminde bizzat Bakan tarafından evrak tetkik ve mahallinden tahkikatı yapılarak Sivas'ta bulunan Nihad Paşa Ankara'ya çağırılmış ve ifadesine müracaat olunmuştur.

Elcezire Cephesi Kumandanı Nihad Paşa hakkında Müdafaa-i Milliye Vekâleti Muhakemât Dairesi "yapılan tahkikat neticesinde fiil ve tasarrufları kendisine verilen yetki ve talimat çerçevesinde" görerek, Paşa'nın sorumluluk gerektirecek bir hali olmadığına karar vermiştir. Meclis, bu kararın bir kere de Adliye Encümenince incelenmesine lüzum görmüş ve Paşa Meclis'e, bütün çabasının Büyük Millet Meclisi Hükümetinin emirleri ve talimatına uygun hareket eylemekten ibaret olduğunu ifade etmiştir. Adliye Encümeni tahkikatın meseleyi açıklamaya kâfi olduğu kanaatine vararak durumu Meclis'e 15 Temmuz 1922'de arz etmiştir.

Üzerine atılı suçlamalardan aklanmış Nihad Paşa daha sonra, Askeri Temyiz Mahkemesi'ni teşkil eylemekle görevlendirilmiş ve 12.09.1922 tarihinde Askeri Temyiz Divanı Başkanlığı'na atanmıştır. 30 Ağustos 1928 yılında Korgeneralliğe terfi eden ve 7 Şubat 1931'de ikinci defa Mahkeme Başkanlığı görevine atanan Paşa 20 yıl boyunca bu görevi sürdürmüştür.

TBMM tarafından İstiklal Madalyası ve takdirname ile ödüllendirilmiş olan Nihad Anılmış, Askeri Yargıtay Başkanlığı'ndan ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 16 Mayıs 1942 tarihinde emekli olmak suretiyle ayrılmıştır.

1942 de yapılan ara seçimlerde ve 28 Şubat 1943'te yapılan genel seçimlerde milletvekili seçilerek VI. ve VII. dönem TBMM'de Ankara Milletvekili olarak bulunmuştur.

Nihad Paşa 1954 Mayıs ayı sonunda Taksim'de bulunan evinde hayatını kaybetmiş ve Şişli Camii'nde 1 Haziran'da yapılan törenin ardından Asrî mezarlığa defnedilmiştir. Nihad Paşa'nın naaşı daha sonra Ankara'da açılan devlet mezarlığına nakledilmiştir.

Sadık ERDAŞ

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE Arşivi), Sıra 1078, Kutu 253, Gömlek 47, Adet 1, Tarih 10.11.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 1001, Kutu 69, Gömlek 25, Adet 1, Tarih 28.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 1333, Kutu 138, Gömlek 74, Adet 1, Tarih 29.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 1384, Kutu 76, Gömlek 20, Adet 4, Tarih 22.01.1335.

ATASE Arşivi, Sıra 14526, Kutu 665, Dosya 88, Adet 4, Tarih 11.11.1921.

ATASE Arşivi, Sıra 1775, Kutu 12, Gömlek 6, Adet 1, Tarih 10.03.1335.

ATASE Arşivi, Sıra 1946, Kutu 578, Gömlek 193, Adet 2, Tarih 26.6.1336.

ATASE Arşivi, Sıra 2525, Kutu 633, Gömlek 81, Adet 6, Tarih 17.7.1336.

ATASE Arşivi, Sıra 259, Kutu 61, Gömlek 94, Adet 1, Tarih 28.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 2793, Kutu 630, Gömlek 133, Adet 4, Tarih 27.7.1336.

ATASE Arşivi, Sıra 315, Kutu 55, Gömlek 65, Adet 1, Tarih 31.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 3198, Kutu 631, Gömlek 64, Adet 1, Tarih 4.08.1336.

ATASE Arşivi, Sıra 4001, Kutu 259, Gömlek 35, Adet 2, Tarih 27.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra 8091, Kutu 570, Gömlek 117, Adet 10, Tarih 19.12.1920.

ATASE Arşivi, Sıra 982, Kutu 71, Gömlek 30, Adet 2, Tarih 27.12.1334.

ATASE Arşivi, Sıra No. 1302, Kutu 114, Gömlek 89, Adet 1, Tarih 28.11.1334.

TBMM Arşivi, Milletvekilleri Tercüme-i Halleri, Dönem Aralığı 1-11, Sicil No. Aralığı 1101-1200, Arşiv No. 12, Sicil No. 1136, Nihad Anılmış Tercüme-i Hali, s.2.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Şifre (DH. ŞFR.), Gömlek 94, Sıra 125, Tarih (H)10.03.1337.

BOA, Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO), Gömlek 4547, Sıra 340953, Tarih (H)11.03.1337.

BOA, Fon Kodu İ..DUİT, Gömlek 156, Sıra 5, Tarih 20-02-1336(H).

BOA, Meclis-i Vükela (MV), Gömlek 249, Sıra 228, Tarih (H) 09.03.1337.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30..10.0.0, Kutu 45, Gömlek 291, Sıra 4 ,Tarih 21.10.1920.

BCA, Fon Kodu 30.10.0.0, Kutu No;104, Dosya No. 681, Sıra No. 9.

BCA, Fon Kodu 30-18-1-1, Kutu 5, Gömlek 28, Sıra 8, Tarih 12.09.1922.

BCA, Fon Kodu 30-18-1-2, Kutu 17, Gömlek 8, Sıra 13.

TBMM Albümü, 1920-2010, 1. Cilt, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C. III, 6 Mart 1338(1922)-27 Şubat 1338 (1923), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 16, İçtima senesi 2, 153.İçtima, Tarih 2.2.1922, TBMM Basımevi, Ankara1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 8, İçtima Senesi 1, 151.İçtima, Tarih 15.02.1337, TBMM Yayını, Ankara 1945.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, İçtima Senesi 1, Cilt 2, 19.İçtima, TBMM Matbaası, Ankara 1983.

BURAK, Durdu Mehmet, "El-Cezire Kumandanı Nihat Paşa'nın Eşkiya Tarafından Soyulması", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 6, S 1, 2005, s.169- 183.

ÇELİK, Kemal, **Milli Mücadelede Adana ve Havalisi (1919-1922)**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1999.

ERDAŞ, Sadık, "Nihad (Anılmış) Paşa'nın Elcezire Cephe Komutanlığı ve Yargılanması Meselesi", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 14, S 28, Güz 2018, s.3-36.

GÖK, Dursun, "Mersinli Cemal Paşa'nın İkinci Ordu Müfettişliği", **Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi**, S 5, 1990, s.203-204.

ÖKE, Mim Kemal, **Musul Meselesi Kronolojisi (1918-1926)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1987.

TOKER, Hülya, ASLAN, Nurcan, **Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, Cilt 2, Genelkurmay Askerî Tarih ve Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara 2009.

Türk İstiklal Harbi IV. Cilt, Güney Cephesi, Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara 2009.

Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

TÜRKMEN, Zekeriya, "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Genel Bir Bakış", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C 11, S 11, 2000, s.623-624.

ÜZEL, Sahir, **İstiklal Savaşımız Esnasında Kürtlük Cereyanları ve Irak-Revandüz Harekâtı Resmi Vesaike Müstenit Harp Tarihi**, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Kütüphanesinde Tarihsiz Basılmamış Daktilo Metin.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nihad-anilmis-1878-1954/?pdf=3930> adresinden erişilmiştir